

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Соціально-гуманітарний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан соціально-гуманітарного факультету

 Оксана ГОМОТЮК
« 30 » серпня 2024 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи

 Віктор ОСТРОВЕРХОВ
« 30 » серпня 2024 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Навчально-наукового інституту новітніх освітніх технологій

 Олександр ПИТЕЛЬ
« 30 » серпня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА
з дисципліни «СОЦІОЛІНГВІСТИКА»

ступінь вищої освіти – перший (бакалаврський)

галузь знань – 06 «Журналістика»

спеціальність – 061 «Журналістика»

Освітньо-професійна програма – «Правова журналістика»

Кафедра інформаційної та соціокультурної діяльності

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції (год)	Практ. (год)	ІРС (год)	Тренінг (год)	Самост. робота студ. (год)	Разом	Залік / Іспит (сем.)
денна	3	5	32	14	3	6	95	150	Залік – 5
заочна	3	5, 6	8	4	-	-	138	150	Залік – 6

Тернопіль – ЗУНУ
2024

Робочу програму розробила канд. філол. наук, доц. Ольга БЛАШКІВ.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності (протокол № 2 від 30 серпня 2024 р.).

Завідувач кафедри, к. іст. н., доцент Ірина НЕДОШИТКО

Розглянуто та схвалено ГЗС із журналістики, протокол № 2 від 30 серпня 2024 р.

Керівник ГЗС, к. н. соц. ком.

Людмила КОМІНЯРСЬКА

Гарант ОП, к. н. соц. ком.

Людмила КОМІНЯРСЬКА

**1. СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛІНГВІСТИКА»**

Опис дисципліни «Соціолінгвістика»

Дисципліна – «Соціолінгвістика»	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 5	Галузь знань: 06 «Журналістика»	Вибіркова дисципліна циклу професійної підготовки. Мова навчання – українська
Кількість залікових модулів – 3	Спеціальність: 061 «Журналістика»	Рік підготовки: <i>денна</i> – 3, <i>заочна</i> – 3. Семестр: <i>денна</i> – 5 <i>заочна</i> – 5,6.
Кількість змістових модулів – 2	Ступінь вищої освіти – перший (бакалаврський)	Лекції: <i>денна</i> – 32 год. <i>заочна</i> – 8 год. Практичні заняття: <i>денна</i> – 14 год. <i>заочна</i> – 4 год.
Загальна кількість годин – 150		Самостійна робота: <i>денна</i> – 95 год, <i>заочна</i> – 138 год. Тренінг: <i>денна</i> – 6 год. Індивідуальна робота: <i>денна</i> – 3 год.
Тижневих годин – 10, з них аудиторних – 3		Вид підсумкового контролю – залік.

2. Мета та завдання вивчення дисципліни «Соціолінгвістика»

Програма вибіркової дисципліни «Соціолінгвістика» має теоретичну спрямованість і націлена на вивчення питань взаємодії мови та суспільства, формування знань про українську мовну дійсність, взаємозв'язки мов, особливості мовних ситуацій, соціальну диференціацію української мови, суспільну природу української літературної мови в історії й сьогоденні, причинно-наслідкові зв'язки між мовою та державою, мовою та ідеологією, мовою і нацією, мовою і політикою, мовою і релігією; формування вміння інтерпретувати навколишню мовну дійсність науковими засобами.

Вивчення соціолінгвістики особливо важливе у наш час, коли вплив соціальних факторів на мову надто помітний і призводить до суттєвих змін у функціонуванні лексичних, словотворчих і граматичних засобів. Навчити студентів бачити нові тенденції у розвитку мови, правильно їх оцінювати і враховувати, аналізуючи мовні фактори в «соціальному контексті», – одне з важливих завдань цього курсу.

2.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Соціолінгвістика» є формування чіткого уявлення про вплив соціального чинника на функціонування і взаємодію мов, знання про мовне облаштування світу, мовну ситуацію та мовну політику в Україні.

Курс побудовано так, щоби студенти також опанували інформацію про мовне розмаїття світу, проблеми й виклики, які стоять перед мовними спільнотами, ознайомилися зі світовим досвідом мовної політики та мовного менеджменту, осягнули важливість корпусного мовного планування та прогностичні можливості статусного мовного планування.

2.2. Основні завдання з вивчення дисципліни «Соціолінгвістика»:

- актуалізація соціолінгвістичної проблематики, що має безпосередній стосунок до сучасної мовно-культурної ситуації в Україні (мовна ситуація сучасної України й проблема двомовності / багатомовності; мовні контакти, мовна інтерференція та її наслідки для стану й розвитку української мови тощо);
- формування знань у здобувачів журналістської освіти про мовне будівництво у світі та в Україні, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки в перебігу мовних ситуацій;
- розкриття змісту теоретичних категорій, заходів і механізмів здійснення мовної політики;
- розвиток практичних навиків аналізу дослідження питань: мова/держава, мова/політика, мова/ідентичність, мова/ідеологія, мова/вік, мова/стать, мова/соціальний статус.
- формування знань про соціальну диференціацію української мови, суспільну природу української літературної мови, вміння аналізувати різні аспекти взаємодії мови, суспільства і людини.

2.3. У результаті вивчення даного курсу студент повинен знати:

- ознаки сучасної мовної парадигми;
- аспекти вивчення взаємодії мови та суспільства;
- нові категорії аналізу: дискримінація за мовною ознакою, мовні права та ін.;

- статус мов у різних державах (державні, офіційні мови, мови меншин, регіональні мови, міноритарні мови, мови мігрантів та ін.);
- про смерть і захист мов у сучасних умовах.

вміти:

- аналізувати і порівнювати взаємодію мови та суспільства в світі та в Україні;
- з'ясувати причинно-наслідкові зв'язки універсальних та ідіоетнічних ознак функціонування мов у різних країнах світу та в Україні.

1.4. Передумови для вивчення дисципліни

Вибіркова дисципліна «Соціолінгвістика» є складовою циклу професійної підготовки фахівців-журналістів освітнього рівня «бакалавр» та разом із іншими нормативними дисциплінами входить до навчального комплексу спеціальності «Журналістика». Курс «Соціолінгвістика» має органічні зв'язки з іншими навчальними дисциплінами гуманітарного циклу: «Історія та культура України», «Культура фахової мови журналіста» та ін.

2.5. Заплановані результати навчання:

- знати специфіку соціолінгвістики як науки;
- знати принципи вивчення соціальної структури та нерівності у варіаційній соціолінгвістиці;
- знати принципи вивчення гендерної та вікової нерівності у варіаційній соціолінгвістиці;
- знати принципи вивчення регістру професійної групи;
- володіти концептом "мовна особистість" для аналізу мовної поведінки у міжкультурній комунікації;
- володіти методологією аналізу мови, як маркера ідентичності;
- володіти поняттям мовної ситуації;
- уміти дискутувати щодо проблемних питань сучасної соціолінгвістики;
- залучати соціолінгвістичні дані до фахових досліджень.

3. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛІНГВІСТИКА»

Змістовий модуль 1.

СОЦІОЛІНГВІСТИКА: ПОНЯТТЯ І ПРОБЛЕМАТИКА

Тема 1. Соціолінгвістика як наука і навчальна дисципліна. Предмет та проблематика сучасної соціолінгвістики

Соціолінгвістика як наука та навчальна дисципліна. Мета та завдання курсу. Об'єкт і предмет соціолінгвістики. Статус соціолінгвістики. Соціолінгвістики як міждисциплінарна наука. Течії та напрями соціолінгвістичних досліджень (синхронічна і діахронічна соціолінгвістика, макро- і мікросоціолінгвістика, теоретична й експериментальна соціолінгвістика, соціолінгвістика та соціологія мови, прикладна соціолінгвістика). Місце соціолінгвістики серед інших лінгвістичних дисциплін.

Тема 2. Історія соціолінгвістичних досліджень

Витоки соціолінгвістики: Празька школа функціональної лінгвістики (В. Матезіус, Б. Гавренек, Я. Мукаржовский, Р. Якобсон, М. Трубецької); Французька соціологічна школа ХХ ст. (П. Бурдьє, А. Мейє, Ж. Вандрієс); Американська соціолінгвістична школа (Ф. Боас, Е. Сепір, Л. Блумфільд, Дж. Гамперц, В. Лабов); Японська школа «мовного існування» (М. Токієда).

Історія слов'янської соціолінгвістики: Соціолінгвістика в СРСР I пол. ХХ ст. (А. Селищев, Б. Ларін, О. Баранников, Л. Якубінський Є. Поливанов). «Нове вчення про мову» М. Марра, відхід від соціолінгвістичної проблематики. Відновлення соціолінгвістичних досліджень у 60–70-х рр. ХХ ст. Становлення та розвиток української соціолінгвістики.

Тема 3. Понятійний апарат соціолінгвістики

Мовна спільнота: визначення поняття, поєднання лінгвістичних і соціальних ознак при визначенні поняття. Визначення поняття «рідна мова». Рідна мова й суміжні поняття. Поняття функціонально першої та функціонально другої мови. Мовний код. Субкод (підсистема). Комунікативна ситуація. Соціально-комунікативна система. Мовна поведінка. Стратегії і тактики мовної поведінки. Мовленнєвий акт. Комунікативна компетенція. Соціальний статус і соціальна роль у комунікації.

Тема 4. Основні поняття соціолінгвістики: перемикання і змішування кодів, інтерференція

Перемикання кодів залежно від сфери та умов спілкування. Місце кодового перемикання у мовному ланцюгу. Важливість і значення здатності людини до кодового перемикання. Змішування кодів. Інтерференція: визначення, походження терміну. Передумови виникнення інтерференції. Фонологічна інтерференція. Орфоепічна інтерференція. Інтерференція у граматиці. Морфеміко-словотвірна та лексична інтерференція. Інтерференція як один із чинників мовних змін.

Тема 5. Основні поняття соціолінгвістики: мовна варіативність, мовна норма, літературна мова

Мовна варіативність. Мовна норма: визначення поняття, призначення й роль мовної норми. Основні особливості мовної норми. Комунікативна доцільність норми. Відмінність норми літературної мови від інших підсистем національної мови. Літературна мова (стандарт). Відмінність літературної мови

від мови художніх творів. Два підходи до визначення поняття «літературна мова» – лінгвістичний і соціологічний. Ознаки літературної мови.

Тема 6. Проблема соціальної диференціації мови

Проблема соціальної диференціації мови в соціолінгвістиці. Діалект: походження терміну, його використання у спеціальній літературі та різних наукових традиціях. Територіальний, або місцевий, діалект як мовний різновид. Соціальний діалект (соціолект) як відгалуження загальнонародної мови. Арго. Жаргон. Функція жаргонної лексики в публіцистичному мовленні. Сленг. Різниця між сленгізмами та вульгаризмами. Молодіжний соціолект: причини виникнення, функціонування, носії, ознаки, лексикофразеологічний склад, взаємодія з іншими підсистемами.

Тема 7. Мовна ситуація. Білінгвізм і диглосія

Визначення та походження поняття «диглосія». Двомовність (білінгвізм) і багатомовність (полілінгвізм). Три види індивідуального білінгвізму (субординативний, координативний, змішаний). Переваги й недоліки білінгвізму. Політичний (лінгвополітичний) аспект білінгвізму в Україні. Відмінність між диглосією та двомовністю. Проблеми двомовності в Україні.

Тема 8. Мовна ситуація в Україні

Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної» 2019 року. Чинники, що сформували сучасну мовну ситуацію в Україні. Недосконалість та проблеми мовної політики в Україні. Роль англійської мови в Україні та світі.

Змістовий модуль 2

СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ МОВИ ТА МОВЛЕННЯ

Тема 9. Мовна соціалізація

Початок соціалізації, етапи процесу соціалізації. Наслідки ізоляції особи від суспільства. Етапи опанування мовленням. Соціально різне засвоєння мови. Рівень володіння мовою у представників різних соціальних груп (гіпотеза мовного дефіциту Б. Бернстайна). Егоцентричне й соціалізоване мовлення. Безперервність процесу мовної соціалізації індивіда.

Тема 10. Соціальний аспект спілкування

Мовне спілкування в соціально неоднорідному середовищі. Взаємне пристосування учасників комунікативної ситуації. Спілкування у звичному та незвичному соціальному середовищі. Вплив соціальних факторів на певні сфери та ситуації спілкування. Національна й соціальна своєрідність форм мовного етикету (етикетних шаблонів). Толерантність, її принципи, межі та реалізація засобами мови. Терпимість. Володіння індивідом сукупністю соціалізованих норм спілкування.

Тема 11. Соціокультурний контекст конфліктної комунікації

Соціальні аспекти конфліктної комунікації. Специфіка спілкування зі «своїм» і «чужим» контактером. Комунікативна невдача (провал). Конфліктна комунікація. Конфліктогени. Способи нейтралізації та запобігання конфліктної комунікації.

Тема 12. Методи соціолінгвістичних досліджень: анкетування, інтерв'ю, тест

Методи збору соціолінгвістичних даних. Анкетування як метод отримання соціолінгвістичної інформації. Типи соціолінгвістичних анкет. Сфера

застосування 8 анкетування, базові питання, спрямовані на дослідження функціонування мови. Основні вимоги до складання соціолінгвістичної анкети. Специфіка інтерв'ю в соціолінгвістиці. Методика опитування респондентів. Тести. «Фонетичний» текст М. Панова як приклад соціолінгвістичного тестування. Контент-аналіз. Обробка й подання результатів дослідження.

Тема 13. Дискурс-аналіз у соціологічному дослідженні

Дискурс-аналіз як провідний принцип комунікативного вивчення мови, що покликаний розвивати здатність видобувати і створювати смисли в комунікації. Методологія дискурс-аналізу. Визначальні принципи дискурсивного підходу. Засади підходи до дискурсивного аналізу в лінгвістиці. Дискурсивний аналіз текстів різних мовленнєвих актів та жанрів мови. Дискурсивні маркери.

Тема 14. Соціолінгвістика між мовою і правом

Лінгвоекспертологія та лінгвістична експертиза. Юридичні аспекти функціонування мови: умови та причини юридизації мовних одиниць і мовних об'єктів, законодавчі регуляторні механізми. Лінгвістична експертологія та лінгвістична експертиза як прикладні напрями лінгвістичних досліджень. Соціолінгвістика між мовою і правом. Типи й методи лінгвістичних експертиз. Мова ворожнечі й законодавче регулювання у сфері публічної комунікації. Право на мовне довкілля й формування соціогуманітарного простору держави.

4. СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛІНГВІСТИКА»

Назва теми	Кількість годин					
	Лекції	Практичні заняття	Індивідуальна	Тренінг	Самостійна робота	Контрольні заходи
Модуль 1. Соціолінгвістика: поняття і проблематика						
Тема 1. Соціолінгвістика як наука і навчальна дисципліна. Предмет та проблематика сучасної соціолінгвістики	4	1	1		8	Поточне опитування стандартизовані тести, індивідуальні проекти
Тема 2. Історія соціолінгвістичних досліджень	4	–		6		
Тема 3. Понятійний апарат соціолінгвістики	2	1		7		
Тема 4. Основні поняття соціолінгвістики: перемикання і змішування кодів, інтерференція	2	1	1		8	Тести, питання, завдання, практичні завдання
Тема 5. Основні поняття соціолінгвістики: мовна варіативність, мовна норма, літературна мова	2	1		6		
Тема 6. Проблема соціальної диференціації мови	2	1		8		
Тема 7. Мовна ситуація. Білінгвізм і диглосія	2	1		8		
Тема 8. Мовна ситуація в Україні	2	1		8		
Модуль 2. Соціальний аспект мови та мовлення						
Тема 9. Мовна соціалізація	2	-	1		8	Тести, питання, реферати, практичні завдання
Тема 10. Соціальний аспект спілкування	2	1		10		
Тема 11. Соціокультурний контекст конфліктної комунікації	2	2		10		
Тема 12. Методи соціолінгвістичних досліджень: анкетування, інтерв'ю, тест	2	–		10		
Тема 13. Дискурс-аналіз у соціологічному дослідженні	2	2		10		
Тема 14. Соціолінгвістика між мовою і правом	2	2		12		
Разом	32	14	3	8	95	

Підсумковий контроль	залік		
(заочна форма навчання)			
Назва теми	Кількість годин		
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Модуль 1. Соціолінгвістика: поняття і проблематика			
Тема 1. Соціолінгвістика як наука і навчальна дисципліна. Предмет та проблематика сучасної соціолінгвістики	1	-	18
Тема 2. Історія соціолінгвістичних досліджень	1	-	17
Тема 3. Понятійний апарат соціолінгвістики	1	-	18
Тема 4. Проблема соціальної диференціації мови	1	-	17
Тема 5. Мовна ситуація в Україні	1	2	15
Модуль 2. Соціальний аспект мови та мовлення			
Тема 6. Соціальний аспект спілкування	1	-	18
Тема 7. Методи соціолінгвістичних досліджень: анкетування, інтерв'ю, тест. Дискурс-аналіз	1	-	18
Тема 8. Соціолінгвістика між мовою і правом	1	2	17
Разом	8	4	138

5. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття передбачає інтенсивну роботу в аудиторії. Вони проводяться у формі обговорення питань, дискусії, керованого викладачем або студентами «круглого столу». Складність практичного заняття полягає у тому, що воно потребує серйозної підготовки викладача і академічної групи, мобілізації всіх навичок та можливостей студентів, чіткості його проведення. Крім закріплення і поглиблення раніше отриманих та засвоєних нових знань, практичне заняття стимулює студентів до пошукової діяльності, знайомить із документами та додатковою літературою, вчить роздумам, розвиваючи тим самим творче мислення і сприяє формуванню переконань. Така форма роботи передбачає також обговорення самостійно підготовлених студентами доповідей, рефератів, повідомлень та ін. завдань.

Практичне заняття № 1

Тема: Соціолінгвістика як наука та навчальна дисципліна

I. Питання для обговорення

1. Що вивчає соціолінгвістика?
2. Різні впливи соціального середовища на мову й мовленнєву поведінку
3. Відмінності в завданнях «просто-» й соціолінгвістики. Вплив професії й освіти на мову.
4. Мова як символ приналежності до соціально замкненої (або іншої).
5. Мовний етикет як сфера інтересів соціолінгвістики. Приклади мовленнєвих відмінностей залежно від умов спілкування.
6. Обумовленість характеру мовлення й мовної поведінки індивідуума типом виконуваної ним соціальної ролі.
7. Соціальні й ситуативні умови використання двох і більше мов в одному суспільстві (державі, країні тощо) як сфера вивчення соціолінгвістики.
8. Визначення соціолінгвістики.
9. Прокоментуйте, як ви розумієте поняття соціологія мови та соціолінгвістика; мікросоціолінгвістика та макросоціолінгвістика.

II. Практичні завдання

1. Поясніть, на які аспекти (мовні, соціальні, етнічні, психологічні, історичні тощо) звертає увагу укладач словника при потрактуванні цих термінів.
2. Підготувати виступ (до 3 хв.) на одну з тем:
 - А. Роль соціальних факторів у формуванні лексики сучасної української літературної мови.
 - Б. Історія формування соціолінгвістики як науки.
 - В. Основні форми існування мови в суспільстві.
 - Г. Соціосемантика та соціолінгвістика.
 - Д. Відмінності між психолінгвістикою та соціолінгвістикою.
 - Е. Взаємодія етнолінгвістики та соціолінгвістики.
 - Є. Взаємодія еколінгвістики та соціолінгвістики.
 - Ж. Проблеми соціолінгвістики у статтях Г. Мацюк, І. Фаріон, С. Шабат-Савки, О. Михальчук, О. Селіванової, Н. Трач (*1 автор – на вибір*).

Практичне заняття № 2

Тема: Понятійний апарат соціолінгвістики

I. Питання для обговорення

1. Мовна спільнота: визначення поняття, поєднання лінгвістичних і соціальних ознак при визначенні поняття.
2. Визначення поняття «рідна мова». Рідна мова й суміжні поняття.
3. Основна (домінуюча) й додаткові мови. Мови засвоєні й вивчені.
4. Поняття функціонально першої та функціонально другої мови.
5. Мовний код. Субкод (підсистема). Чому одними з ключових понять під час проведення соціолінгвістичних досліджень є код та субкод? Чи можуть люди бути носіями лише якогось одного коду?
6. Комунікативна ситуація. Соціально-комунікативна система.
7. Мовна поведінка. Стратегії і тактики мовної поведінки.
8. Мовленнєвий акт.
9. Комунікативна компетенція.
10. Соціальний статус і соціальна роль у комунікації.
11. Перемикання кодів залежно від сфери та умов спілкування. Важливість і значення здатності людини до кодового перемикання.
12. Місце кодового перемикання у мовному ланцюгу. У межах яких мовних одиниць може відбуватися перемикання коду? Чи може змішування кодів уважати за недостатній рівень володіння мовою?
13. Змішування кодів. Чому поточна мовна ситуація у країні має вплив на вибір коду та субкоду?
14. Інтерференція: визначення, походження терміну. Передумови виникнення інтерференції.
15. Три аспекти фонологічної інтерференції. Інтерференція в царині фонотактики (сполучуваність фонем, редукція ненаголошених голосних тощо).
16. Орфоепічна (акцентологічна) інтерференція.
17. Інтерференція в граматиці: в морфології і синтаксисі.
18. Морфеміко-словотвірна та лексична інтерференція.
19. Інтерференція як один з чинників мовних змін та розвитку мови.

II. Практичні завдання

1. Прочитайте фрагмент статті (Михальчук О. "Мовна поведінка" як категорія української соціолінгвістики).
2. Як ви розумієте, чим соціологічний погляд на мовну поведінку вирізняється від соціолінгвістичного й лінгвістичного?
3. Про які вагомні чинники мотивації мовної поведінки особи говорить автор статті?
4. Прокоментуйте важливість показників загальної культури мовлення людини, про які говорить автор (Чернікова Л. Ф. Культура і техніка мовлення в телерадіожурналістиці).
5. Які ще показники культури мовлення журналіста ви можете назвати?

Практичне заняття № 3

Тема: Основні поняття соціолінгвістики: мовна варіативність, мовна норма, літературна мова. Проблема соціальної диференціації мови

I. Питання для обговорення

1. Мовна варіативність. Соціолінгвістичний аспект явища мовної варіативності. Соціальний (стратифікаційний) вид варіювання (індикатори – за У. Лабовим). Стилiстичне варіювання (маркери – за У. Лабовим).
2. Мовна норма: визначення поняття, призначення й роль мовної норми.
3. Основні особливості мовної норми. Комунікативна доцільність норми.
4. Відмінність норми літературної мови від інших підсистем національної мови.
5. Літературна мова (стандарт).
6. Відмінність літературної мови від мови художніх творів.
7. Два підходи до визначення поняття «літературна мова» – лінгвістичний і соціологічний. Ознаки літературної мови.
8. Проблема соціальної диференціації мови в соціолінгвістиці.
9. Діалект: походження терміну, його використання у спеціальній літературі та різних наукових традиціях. Територіальний або місцевий, діалект як мовний різновид.
10. Соціальний діалект (соціолект) як відгалуження загальнонародної мови.
11. Арго. Жаргон. Функція жаргонної лексики в публіцистичному мовленні.
12. Функція жаргонної лексики у публіцистичному мовленні. Тенденція до зниження жаргонності (у низки жаргонізмів) як свідчення зростання ролі розмовності в суспільній комунікації.
13. Триєдність характерних ознак жаргонних слів (жаргонізм – номінативна одиниця, експресема і стилістичний маркер). Мотивація вибору мовцями певного жаргонізму.
14. Сленг. Різниця між сленгізмами та вульгаризмами.
15. Розширення сфери використання сленгізмів. Втрати частиною їх експресивної забарвленості.
16. Молодіжний соціолект: причини виникнення, функціонування, носії, ознаки, лексикофразеологічний склад, взаємодія з іншими підсистемами.
17. Койне.

II. Практичні завдання

1. Прочитайте статтю Г. Сюта «Літературна норма vs норма поетична» і висловіть власні міркування щодо того, які диференційні ознаки вможливають розмежування понять «літературна норма» та «мова художньої літератури»?
2. Прочитайте статтю Н. Дзюбишина-Мельник «Сучасний жаргон і сучасне розмовне мовлення» і висловіть власні думки щодо того, чи змінилася роль молодіжного жаргону в житті суспільства, чи є він поширеним явищем.
3. Укладіть невеликий словник (10–15 слів) жаргонної лексики, яку Ви знаєте. Для довідки зверніться до словників (Сучасний український молодіжний сленг / уклад.: А. В. Шумейкіна, Т. П. Павлюк; Український молодіжний сленг сьогодні / уклад. С. Пиркало).

Практичне заняття № 4

Тема: Мовна ситуація. Білінгвізм і диглосія

I. Питання для обговорення

1. Визначення та походження поняття «диглосія». Походження цього терміна.
2. Двомовність (білінгвізм) і багатомовність (полілінгвізм).
3. Три види індивідуального білінгвізму (субординативний, координативний, змішаний).
4. Політичний (лінгвополітичний) аспект білінгвізму в Україні.
5. Відмінність між диглосією та двомовністю.
6. Проблеми двомовності в Україні.
7. Щодо зміни мовної ситуації в Україні у 90-ті роки ХХ століття (приклад В. І. Белікова і Л. П. Крисіна). Повільні темпи втілення в життя закону «Про мови в Українській РСР».
8. Чинники, що сформували складну й унікальну мовну ситуацію в Україні.
9. Недосконалість (неконструктивність) мовної політики держави.
10. Чинники, що сформували сучасну мовну ситуацію в Україні.

II. Практичні завдання

1. Виписати із термінологічної енциклопедії О. Селіванової «Сучасна лінгвістика» визначення понять: моноглосія (с. 393), диглосія (с. 118), інтерференція (с. 192), суржик (с. 593), білінгвізм (с. 52).

Практичне заняття № 5

Тема: Соціальний аспект спілкування. Соціокультурний контекст конфліктної комунікації

I. Питання для обговорення

1. Мовне спілкування в соціально неоднорідному середовищі.
2. Спілкування у звичному та незвичному соціальному середовищі. Взаємне пристосування учасників комунікативної ситуації.
3. Вплив соціальних факторів на певні сфери та ситуації спілкування.
4. Національна й соціальна своєрідність форм мовного етикету (етикетних шаблонів).
5. Соціальні аспекти конфліктної комунікації.
6. Специфіка спілкування зі «своїм» і «чужим» контактером.
7. Комунікативна невдача (провал).
8. Конфліктна комунікація. Конфліктогени.
9. Способи нейтралізації та запобігання конфліктної комунікації.
10. Толерантність, її принципи, межі та реалізація засобами мови.
11. Терпимість. Володіння індивідом сукупністю соціалізованих норм спілкування.

II. Практичні завдання

1. Прочитайте фрагмент «Засоби мовного впливу на адресата для запобігання конфлікту» із монографії Л. А. Білоконенко «Українськомовний міжособистісний конфлікт». Установіть відповідність між засобами мовного впливу на адресата для запобігання конфлікту та ілюстративним матеріалом, у якому мовці застосовують ці засоби.
2. Порівняйте соціологічний і психологічний підходи до аналізу конфлікту.

Практичне заняття № 6

Тема: Дискурс-аналіз у соціологічному дослідженні

I. Питання для обговорення

1. Дискурс-аналіз як провідний принцип комунікативного вивчення мови, що покликаний розвивати здатність видобувати і створювати смисли в комунікації.
2. Методологія дискурс-аналізу.
3. Визначальні принципи дискурсивного підходу.
4. Засадничі підходи до дискурсивного аналізу в лінгвістиці.
5. Дискурсивний аналіз текстів різних мовленнєвих актів та жанрів мови.
6. Дискурсивні маркери.

II. Практичні завдання

1. Прочитайте статтю Т. В. Семигіна «Використання дискурс-аналізу в дослідженнях із соціальної роботи». Виокремте нову інформацію про джерела дискурс-аналізу.

Практичне заняття № 7

Тема: Соціолінгвістика між мовою і правом. Лінгвоекспертологія та лінгвістична експертиза

I. Питання для обговорення

1. Чинники, що сформували складну й унікальну мовну ситуацію в Україні. Недосконалість (неконструктивність) мовної політики держави.
2. Лінгвістична експертиза у справах про документальні спори: методологічні підходи й моделі аргументації.
3. Законодавче регулювання у сфері публічної комунікації та лінгвістична експертиза у справах про словесний екстремізм (заклики до протиправних дій, розпалювання ворожнечі, погрози).
4. Законодавче регулювання у сфері публічної комунікації та лінгвістична експертиза у справах про поширення недостовірної інформації про особу; про захист честі, гідності та ділової репутації фізичної особи; про захист ділової репутації юридичної особи.
5. Закон «Про функціонування української мови як державної» та завдання лінгвістичної і мовної експертиз у контексті Закону.

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

Завдання для самостійної роботи з дисципліни «Соціолінгвістика» є видом позааудиторної роботи студентів і виконуються ними самостійно в процесі вивчення програмового матеріалу.

Метою цього виду роботи є оволодіння навичками самостійного вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студентів з навчального курсу програми.

У навчальному процесі використовуються такі види самостійної роботи студента:

- конспекти з окремих тем програми;
- анотування і рецензування прочитаної додаткової літератури з дисципліни;
- підготовка повідомлень з тем, що стосуються майбутнього фаху.

Результати самостійної роботи студент занотує в окремому зошиті, що перевіряється викладачем.

КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Термін виконання (тижні)
Модуль 1. Соціолінгвістика: поняття і проблематика		
<p>Тема 1. Соціолінгвістика як наука і навчальна дисципліна. Предмет та проблематика сучасної соціолінгвістики</p>	<p>Коротка письмова відповідь:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні відмінності між психолінгвістикою та соціолінгвістикою. 2. Взаємодія етнолінгвістики та соціолінгвістики. 3. Висловіть власні міркування щодо тлумачення термінів соціолінгвістики (Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія (1290 термінів і понять). 	II
<p>Тема 2. Історія соціолінгвістичних досліджень</p>	<p>Презентація (1 теми на вибір):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Празька школа функціональної лінгвістики (В. Матезіус, Б. Гавренек, Я. Мукаржовский, Р. Якобсон, М. Трубецькой); 2. Французька соціологічна школа XX ст. (П. Бурдьє, А. Мейє, Ж. Вандрієс); 3. Американська соціолінгвістична школа (Ф. Боас, Е. Сепір, Л. Блумфільд, Дж. Гамперц, В. Лабов); 4. Японська школа «мовного існування» (М. Токієда). 5. Соціолінгвістика в СРСР I пол. XX ст. (А. Селищев, Б. Ларін, О. Баранников, Л. Якубінський Є. Поливанов). 6. «Нове вчення про мову» М. Марра, відхід від соціолінгвістичної проблематики. 7. Відновлення соціолінгвістичних досліджень у 60–70-х рр. XX ст. 8. Становлення та розвиток української соціолінгвістики. 	III
<p>Тема 3. Понятійний апарат соціолінгвістики</p>	<p>Коротка письмова відповідь + відповідь на практичному занятті:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття типової комунікативної ситуації. 2. Мовна ситуація як засіб формування культури мовлення людини. <p><i>Для довідки:</i> (Бацевич Ф. Словник термінів міжкультурної комунікації).</p>	IV

<p>Тема 4. Основні поняття соціолінгвістики: перемикання і змішування кодів, інтерференція</p>	<p>Конспект тез з питань:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Перемикання кодів залежно від сфери та умов спілкування. 2. Місце кодового перемикання у мовному ланцюгу. 3. Важливість і значення здатності людини до кодового перемикання. 4. Змішування кодів. Інтерференція: визначення, походження терміну. 5. Передумови виникнення інтерференції. 6. Фонологічна інтерференція. 7. Орфоепічна інтерференція. 8. Інтерференція у граматиці. 9. Морфеміко-словотвірна та лексична інтерференція. 	<p>V</p>
<p>Тема 5. Основні поняття соціолінгвістики: мовна варіативність, мовна норма, літературна мова</p>	<p>Коротка письмова відповідь + відповідь на практичному занятті:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Прочитайте наведені у словниках тлумачення понять «арго», «жаргон» і «сленг». Чи є відмінності у визначенні цих понять у різних дослідників? 2. На яких аспектах функціонування арго, жаргону та сленгу в людських спільнотах акцентуються науковці? 3. Висловіть власні міркування щодо суперечностей у потрактуванні соціальних діалектів і важливості їх дослідження в соціолінгвістичному полі. 4. Чи можна активне залучення жаргонізмів у художні твори, на сторінки преси вважати підтвердженням того, що жаргонізми зрівнюються у статусі із засобами літературної мови? 	<p>VI</p>
<p>Тема 6. Проблема соціальної диференціації мови</p>	<p>Коротка письмова відповідь + Презентація (1 теми на вибір):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Діалект: походження терміну, його використання у спеціальній літературі та різних наукових традиціях. 2. Територіальний, або місцевий, діалект як мовний різновид. 3. Соціальний діалект (соціолект) як відгалуження загальнонародної мови. 4. Арго. 5. Жаргон. Функція жаргонної лексики в публіцистичному мовленні. 	<p>VII</p>

	6. Сленг. Різниця між сленгізмами та вульгаризмами. 7. Молодіжний соціолект: причини виникнення, функціонування, носії, ознаки, лексикофразеологічний склад, взаємодія з іншими підсистемами.	
Тема 7. Мовна ситуація. Білінгвізм і диглосія	Коротка письмова відповідь + відповідь на практичному занятті: 1. Поняття мовної ситуації (у розумінні В. І. Белікова і Л. П. Крисіна). 2. Роль англійської мови в Україні та світі. 3. Переваги й недоліки білінгвізму.	VIII
Тема 8. Мовна ситуація в Україні	Конспект тез з питань + коротка письмова відповідь: 1. Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної» 2019 року. 2. Чинники, що сформували сучасну мовну ситуацію в Україні. 3. Недосконалість та проблеми мовної політики в Україні. Роль англійської мови в Україні та світі.	IX
Модуль 2. Соціальний аспект мови та мовлення		
Тема 9. Мовна соціалізація	Конспект тез з питань: 1. Початок соціалізації, етапи процесу соціалізації. 2. Наслідки ізоляції особи від суспільства. 3. Етапи опанування мовленням. Соціально різне засвоєння мови. 4. Рівень володіння мовою у представників різних соціальних груп (гіпотеза мовного дефіциту Б. Бернстайна). 5. Егоцентричне й соціалізоване мовлення. 6. Безперервність процесу мовної соціалізації індивіда.	X
Тема 10. Соціальний аспект спілкування	Презентація (1 теми на вибір): 1. Способи нейтралізації та запобігання конфліктної комунікації. 2. Толерантність, її принципи, межі та реалізація засобами мови. 3. Терпимість. Володіння індивідом сукупністю соціалізованих норм спілкування.	XI
Тема 11. Соціокультурний контекст конфліктної комунікації	Коротка письмова відповідь + відповідь на практичному занятті: Прочитайте у роботі Гуменюк Л. Й. «Соціальна конфліктологія» характеристику	XII

	соціальної конфліктології як науки. Що є її змістом? Як ця наука пов'язана з іншими науками?	
Тема 12. Методи соціолінгвістичних досліджень: анкетування, інтерв'ю, тест	<p align="center">Конспект тез з питань:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Анкетування як метод отримання соціолінгвістичної інформації. 2. Типи соціолінгвістичних анкет. 3. Сфера застосування анкетування, базові питання, спрямовані на дослідження функціонування мови. 4. Основні вимоги до складання соціолінгвістичної анкети. 5. Специфіка інтерв'ю в соціолінгвістиці. 6. Методика опитування респондентів. 7. Тести. «Фонетичний» текст М. Панова як приклад соціолінгвістичного тестування. 8. Контент-аналіз. Обробка й подання результатів дослідження. 	XIII
Тема 13. Дискурс-аналіз у соціологічному дослідженні	<p align="center">Коротка письмова відповідь + відповідь на практичному занятті:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Висловіть свої міркування щодо того, чому використання методів дискурс-аналізу пояснює певну мовну ситуацію, а не просто описує тексти та їх мовні засоби, підраховуючи кількість їхнього вживання. 2. Як і будь-який соціолінгвістичний метод, дискурс-аналіз не має чітких критеріїв і процедур вимірювання. Як у цьому разі можна оцінити роль дослідника, як він може убезпечити себе від надмірної суб'єктивності? 	XIV
Тема 14. Соціолінгвістика між мовою і правом	<p align="center">Конспект тез з питань + Презентація (1 теми на вибір):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Лінгвоекспертологія та лінгвістична експертиза. 2. Юридичні аспекти функціонування мови: умови та причини юридизації мовних одиниць і мовних об'єктів, законодавчі регуляторні механізми. 3. Лінгвістична експертологія та лінгвістична експертиза як прикладні напрями лінгвістичних досліджень. 4. Соціолінгвістика між мовою і правом. 5. Типи й методи лінгвістичних експертиз. 6. Мова ворожечі й законодавче регулювання у сфері публічної комунікації. 	XV

	7. Право на мовне довкілля й формування соціогуманітарного простору держави.	
--	--	--

Оцінювання самостійної роботи здійснюється по кожній темі за такими критеріями:

Кількість балів	Критерії оцінювання
90-100	Здобувач демонструє глибокі міцні знання, логічно, повно, грамотно викладає матеріал, ілюструючи його доречними самостійно дібраними прикладами. Свідомо виправляє власні помилки.
85-89	Здобувач демонструє високий рівень знань, логічно, повно, грамотно викладає матеріал, ілюструючи його доречними самостійно дібраними прикладами. Допускає окремі неточності у викладі або при доборі прикладів.
75-84	Здобувач самостійно, повно викладає матеріал, допускаючи незначні помилки, які не завжди виправляє без сторонньої допомоги. Відчуває незначні труднощі при доборі прикладів або не всі теоретичні положення може пояснити на прикладі.
65-74	Здобувач самостійно, але неповно і з помилками викладає матеріал, відчуває труднощі при доборі прикладів. Може частково порушувати логіку викладу. Помилки виправляє з допомогою викладача.
60-63	Здобувач демонструє поверхові знання теоретичного матеріалу, не може дібрати прикладів, порушує логіку викладу, робить грубі помилки, які не завжди виправляє.
59 і менше	Здобувач викладає теоретичний матеріал дуже поверхово, допускає логічні та грубі граматичні помилки, не може дібрати жодного прикладу для ілюстрації викладених положень.

7. ТРЕНІНГ

Тренінг з дисципліни «Соціолінгвістика». Метою проведення тренінгу з дисципліни «Соціолінгвістика» є створення неформальної, невимушеної комунікації, яка відкриває перед групою студентів варіанти аналізу рівня сформованості, перспективи розвитку і проблеми (якщо є) мовленнєвої компетенції студента.

ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ ТРЕНІНГУ

Тема: Мова та соціально-професійна діяльність

Етап 1. Анкетування реципієнтів, інтерв'ювання, аналіз письмових джерел.

Етап 2. Систематизувати ознаки мовлення людей різних професій (на вибір: журналіста, вчителя, медика, таксиста, працівника ІТ сфери, виховательки в садочку та ін.).

Етап 3. Презентація результатів експериментального дослідження.

Параметри презентації: версія WORD, шрифт – 14 кегель, у рядку 60 – 65 знаків. Сторінки повинні мати відповідні поля та нумерацію: зліва – 30 мм; справа – 10 мм; зверху та знизу – 20 мм.

8. ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ ТА МЕТОДИ ДЕМОНСТРУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Процес активізації навчання вимагає певної спільної діяльності студента і викладача, застосування різноманітних засобів, форм, системи дій, прийомів, спрямованих на виконання навчальних завдань.

Під час викладання навчальної дисципліни для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів передбачене застосування як активних, так й інтерактивних навчальних технологій, серед яких: робота в малих групах, кейс-метод, презентації, ознайомлювальні (початкові) ігри, дебати, диспути, дискусії, студентські проєкти, а також лекції практичні та індивідуальні заняття, консультації, бесіди, тестування, робота з літературою, реферування, самостійна робота. У навчальному процесі передбачається використання новітніх комп'ютерних технологій.

Складним є те, що комунікативна сфера, через її специфіку, не піддається простому сприйняттю та аналізу. Вона – поєднання мислення, науки і творчості.

Сприйняття матеріалу ускладнюється новизною низки розглядуваних питань, оскільки ця дисципліна перебуває на етапі накопичування та осмислювання емпіричного (практичного) матеріалу, розроблення системи понять, уточнень термінів та ін. Доцільно сформувати окремі теки, в яких зберігати газетні вирізки, копії журнальних статей, рекламні буклети, власні нотатки тощо. Проте не варто робити це по кожній темі курсу. Раціональнішим є підхід, за якого студент обирає одну або декілька проблемних, найбільш цікавих для нього тем і збирає щодо них матеріал, який у подальшому може стати основою для підготовки рефератів чи написання наукової роботи, індивідуального проєкту.

У процесі вивчення дисципліни «Соціолінгвістика» використовуються такі засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- стандартизовані тести;
- поточне опитування – робота на заняттях (відвідуваність; презентаційні виступи на практичних заняттях, участь у роботі малих груп, дебатах) та тестування;
- залікове модульне тестування та опитування;
- індивідуальні проєкти;
- командні проєкти;
- аналітичні звіти, реферати, есе;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- проміжний контроль – самостійна робота (робота з літературними джерелами);
- студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- ректорська контрольна робота;
- інші види індивідуальних та групових завдань.

Види роботи студента:

1. Робота на практичних заняттях:

- участь в обговоренні питань;
- презентаційні виступи на семінарах;
- застосування кейс-методу;
- активна участь у ділових іграх, дебатах, диспутах;
- написання контрольних робіт, розв'язання тестових завдань.

2. Самостійна робота:

- робота з літературними джерелами;
- презентація результатів;
- виконання студентського проекту.

3. Контрольні зрізи (написання контрольної роботи).

9. Політика оцінювання

Політика щодо дедлайнів і перескладання. Для виконання індивідуальних завдань і проведення контрольних заходів встановлюються конкретні терміни. Перескладання модулів відбувається з дозволу дирекції факультету за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

Політика щодо академічної доброчесності. Використання друкованих і електронних джерел інформації під час контрольних заходів та екзаменів заборонено.

Політика щодо відвідування. За об'єктивних причин (наприклад, карантин, воєнний стан, хвороба, закордонне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу з дозволу дирекції факультету.

10. КРИТЕРІЇ, ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни «Соціолінгвістика» визначається як середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної складової залікового кредиту:

Модуль 1		Модуль 2	Модуль 3
40%	40%	5%	15%
Поточне оцінювання Участь у практичних заняттях (1-14) та оцінювання рівня виконання практичних завдань.	Модульний контроль 1 тестування	Тренінг	Самостійна робота Опрацювання тем 1-14

Шкала оцінювання

Підсумковий бал	Оцінка за традиційною шкалою
	залік
90-100	зараховано
89-70	
60-69	
26-59	не зараховано
1-25	

11. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

№ з/п	Наочні матеріали	Номер теми
1.	Ноутбук	1–14
2.	Мультимедійний проектор	1–14
3.	Система дистанційного навчання ЗУНУ <i>moodle.wunu.edu.ua</i>	1–14
4.	Пакет прикладних програм базових інформаційних технологій: <i>MS Office</i>	1–14
5.	Телекомунікаційне програмне забезпечення (<i>Internet Explorer, Opera, Google Chrome. Firefox</i>)	1–14

12. Рекомендовані джерела інформації

1. Ажнюк Б. М. Мовна політика: європейські критерії і Україна. *Українське мовознавство*. Вип 1 (49). К., ВПЦ «Київський університет», 2019. С. 9-31

2. Ажнюк Л. В. Право на мовне довкілля з позицій юридичної лінгвістики. *Мовне законодавство і мовна політика: Україна, Європа, світ*. К.: Вид. дім Д. Бураго, 2019. С. 275-295.

3. Биндас О. М. Sociolinguistics : навч.-метод. посіб. для студентів 4 курсу спец. 014 «Середня освіта. Мова і література (англійська)» вищ. навч. закл. ден. та заочн. форм навч. / О. М. Биндас ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Старобільськ-Полтава : ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2020. 113 с. (англ. мовою).

4. Білоконенко Л. А. Українськомовний міжособистісний конфлікт : стилістика, моделі комунікації, запобігання : монографія. 2-е вид., перероб. і допов. Кривий Ріг : Видавництво ФО-П Чернявський Д. О., 2019. 186 с.

5. Масенко Л. Т. Конфлікт мов та ідентичностей у пострадянській Україні К. : ТОВ «Видавництво “КЛІО”», 2020. 176 с.

6. Михальчук О. І. Мовне планування в законодавстві як соціолінгвістична концепція мовно-національних відносин. *Мова і суспільство. Збірник наукових праць*. Львів, 2019. Випуск 10.

7. Мовне законодавство і мовна політика: Україна, Європа, світ (Збірник наукових праць). К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 688 с.

8. Linguistic Human Rights: a sociolinguistic Introduction / by Peter L. Patrick; Department of Language. URL: <http://onlinelibrary.wiley.com>.

Законодавчі акти:

9. Закон України Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 30, ст.259) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/802-15#Text> [dostęp: 29.12.2021].

10. Закон України Про забезпечення функціонування української мови як державної (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 21, ст.81) {Закон визнано таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), згідно з Рішенням Конституційного Суду №1-п/2021 від 14.07.2021} Стаття 21. Державна мова у сфері освіти <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> [dostęp: 29.12.2021].